

Ľudský kapitál v kontexte migračných trendov vybranej skupiny obyvateľstva

prof. Ing. Eva Rievajová, PhD. – Ing. Andrej Příklad

Abstract

While the number of low-skilled migrants in EU countries increases only marginally since the 90s, the number of immigrants with university education is growing rapidly. Economically developed countries in the world compete among themselves today to attract talented young people, especially students. Migration flows of students are directed mainly to the European countries. In the economic literature only marginal attention is devoted to this issue so far. Moreover, existing studies analyse mainly the impacts of migration flows of students from developing countries to the economically developed countries. However, this problem has a second, equally significant dimension: migration of students among developed countries themselves. This has its own specifics. In this paper we focus on analysing the causes of rising migration flows of students from developing to developed countries of the world, as well as among developed countries themselves. Attention will also be paid to the factors determining the student choice of the particular host country.

Key words: migration flows of students, developing countries, developed countries

JEL Code: J21, J64

Úvod

Výskumy poukazujú na skutočnosť, že počet ľudí hľadajúcich si prácu mimo svojho domova bude v nasledujúcich dekádach narastať. Hlavnými dôvodmi sú nedostatok pracovných príležitostí, veľké diferencie v ekonomickom rozvoji, ako i problém starnutia populácie.

Medzinárodná migrácia vysokokvalifikovaných pracovných síl sa stáva hlavným aspektom súčasnej etapy globalizácie.¹ Svedčia o tom aj dostupné empirické údaje. Takmer vo všetkých krajinách pôvodu migrantov totiž platí, že miera kvalifikovaných osôb je vyššia ako miera

---

¹ DOCQUIER, F., RAPOPORT, H. 2012. Globalization, Brain Drain, and Development. In *Journal of economic literature*, Vol. 50, Issue 3, Sept. 2012.

celkovej emigrácie, čo je odrazom selektívnosti migračného fenoménu vo vzťahu k úrovni vzdelania. Medzinárodná migrácia vysoko kvalifikovaného ľudského kapitálu je výsledkom zložitej interakcie ekonomických, politických, sociálnych, kultúrnych, jazykových a náboženských síl. Kompetencie sú dôležitou hnacou silou ekonomického rastu a rozvoja. Je to oblasť, v ktorej sú rozvojové krajiny menej výkonné ako vyspelé krajiny. Niektorí ekonómovia upozorňujú najmä na fakt, že únik mozgov z rozvojových krajín ovplyvňuje nielen počet vysoko kvalifikovaných pracovníkov, ktorí sú k dispozícii na domácom trhu, ale aj schopnosť vysielajúcej ekonomiky inovovať či prijať nové technológie.

Príspevok je zameraný na otázky migrácie vysokokvalifikovaných pracovníkov, teoretický rámec skúmanej problematiky, pričom dôraz je položený na determinanty medzinárodnej migrácie študentov.

1 Teoretický rámec skúmania medzinárodnej migrácie vysoko kvalifikovaného ľudského kapitálu

Medzinárodná migrácia vysoko kvalifikovaného ľudského kapitálu je výsledkom zložitej interakcie ekonomických, politických, sociálnych, kultúrnych, jazykových a náboženských síl. Spôsob, akým sa tieto faktory kombinujú, aby vytvorili špecifický migračný tok je značne variabilný a je ťažké robiť v tomto smere akékoľvek predpovede.

Teórie zaoberajúce sa medzinárodnou migráciou spravidla uvažujú s pracovnou silou ako takou, bez toho, aby rozlišovali jej jednotlivé segmenty. Analýze faktorov ovplyvňujúcich toky zahraničných študentov, ktorých možno považovať za istých predchodcov migrujúcich vysoko kvalifikovaných pracovníkov, sa v ekonomickej literatúre venuje zatiaľ len okrajová pozornosť.

Zimmermann² rozlišuje faktory, ktoré „tlačia“ študentov a vysoko kvalifikovaných pracovníkov k tomu, aby odchádzali z krajiny svojho pôvodu a faktory, ktoré ich „priťahujú“ do novej hostiteľskej krajiny. Spomedzi prvých z nich uvádza nepriaznivé domáce podmienky, akými sú neuspokojivá úroveň vzdelávacieho procesu, nízka životná úroveň, technologické obmedzenia, neadekvátnosť vzdelávania a zamestnania a neistota zo zajtrajška, vojenské konflikty, absencia realistických politík trhu práce a ekonomická nestabilita. Medzi faktory, ktoré „priťahujú“ zaraďuje lepšie profesionálne príležitosti v hostiteľskej krajine, politiky, ktoré sú priaznivé voči imigrácii vysoko kvalifikovaných osôb, mzdové rozdiely,

² ZIMMERMANN, K. F. 1996. European Migration: Push and Pull. In *International Regional Science Review*, Vol. 19, No 1, 1996.

rozdiely v kvalite života, príležitosti pre vzdelávanie detí, možnosť nadviazať kontakty s inými odborníkmi, politická stabilita a istota zamestnania.

V Správe o stave svetovej migrácie v roku 2013, publikovanej Medzinárodnou organizáciou pre migráciu sú vymenované nasledovné faktory vytlačania vysoko kvalifikovaných pracovníkov:

1. Vyššie mzdy v zahraničí a to aj v prípade neadekvátnych pracovných miest. Je to prípad Afričanov, ktorí majú v rukách doktorát a pôsobia ako taxikári či ako členovia bezpečnostnej služby;
2. Väčšia pracovná mobilita a možnosti profesionálneho rastu;
3. Menej byrokratických kontrol a vyššia životná úroveň;
4. Nemožnosť nadobudnúť kvalifikáciu vysokej úrovne v krajine svojho pôvodu, v dôsledku toho, že sektor vysokoškolského vzdelávania nedisponuje dostatočnými finančnými a personálnymi zdrojmi;
5. Zahraničné štipendiá a podpora vzdelávania;
6. Aktívna prítomnosť náborových agentúr.³

Všetky prístupy skúmajúce faktory „vytláčania“ a „priťahovania“ kladú dôraz najmä na osobné premenné. Berú do úvahy skutočnosť, že ľudia uskutočňujú svoju voľbu v sociálnej interakcii a že kultúrne preferencie sú pre nich veľmi dôležité.⁴ Tento teoretický rámec však nevysvetľuje rozdiely v rozsahu a smerovaní migračných tokov v tých istých regiónoch. Nevysvetľuje ani rozdiely medzi jednotlivcami tej istej krajiny v ich predispozícii k emigrácii.

Za cenný príspevok k analýze migračných tokov študentov možno považovať štúdiu Baláza, ktorý syntetizuje faktory ovplyvňujúce voľbu krajiny štúdia do týchto skupín:

- „druh regulačného režimu (imigračné a vízové politiky, vzájomné uznávanie študijných programov a diplomov, sociálne a prospechové štipendiá, ostatné podmienky zdravotného a sociálneho zabezpečenia študentov);
- ekonomické vplyvy (náklady na štúdium, potenciál pre nájdenie zamestnania po ukončení štúdia);
- kvalita štúdia, infraštruktúra vzdelávania a úroveň vedy a výskumu;

³ OIM, 2013. *Rapport de l'OIM Etat de la migration dans le monde 2013*. Dostupné na www.iom.int/cms/wmr2013.

⁴ HILLMAN, A., WEISS, A. 1999. A Theory of Permissible Immigration. In *European Journal of Political Economy*, Vol. 15, No 4, 1999.

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 24. – 25. listopadu 2014

- znalosť jazyka a reálií hostiteľskej krajiny, geografická a kultúrna blízkosť krajín pôvodu a štúdia, subjektívne hodnotenie technologických, kultúrnych a ekonomických výdobytkov hostiteľskej krajiny“.⁵

Baláž upozorňuje tiež na to, že tieto faktory môžu mať inú váhu pre študentov z rozvojových krajín a inú pre študentov z vyspelých krajín.

2 Migrácia osôb s vysokoškolským vzdelaním

Podľa štatistík OECD je v súčasnosti počet medzinárodných migrantov v pomere k celkovému počtu obyvateľov relatívne nízky. V roku 2013 predstavovali títo okolo 3,2% svetovej populácie, oproti 2,9% v roku 1999. Avšak, podiel vysoko kvalifikovaných migrantov sa prudko zvyšuje (viď Tab. 1).

Tab. 1: Počet emigrantov 15 a viac ročných v krajinách OECD podľa krajiny ich pôvodu, 2010/ 2011

Krajina a región pôvodu	Miera celkovej emigrácie	Miera emigrantov s vysokoškolským vzdelaním
Afrika	2,4	10,8
Maroko	9,9	14,6
Alžírsko	5,5	9,2
JAR	1,6	11,6
Tunisko	5,8	8,9
Ghana	2,2	14,3
Senegal	3,1	14,0
Zimbabwe	2,3	43,6
Kongo	0,5	6,5
Kamerun	1,5	14,7
Pobrežie slonoviny	1,2	5,2
Maurícius	11,7	41,0
Ázia	0,9	3,3
Čína	0,4	1,8
India	0,4	3,2
Filipíny	4,5	7,4
Turecko	4,3	3,7
Vietnam	2,8	10,3

⁵ BALÁŽ, V. 2010. Migrácia študentov v Európe: súťaž o ľudský kapitál. In *Sociológia*, Vol. 42, No 4, 2010, s. 358.

Pakistan	1,0	5,5
Srí Lanka	3,2	5,7
Bangladéš	0,5	3,2
Afganistan	1,8	4,8
Európa	5,0	5,3
Veľká Británia a severné Írsko	6,5	10,8
Poľsko	8,9	15,5
Nemecko	4,2	8,4
Rumunsko	12,7	18,4
Taliansko	4,4	7,9
Ruská federácia	1,6	1,0
Portugalsko	14,2	12,9
Francúzsko	2,5	5,3
Ukrajina	2,9	2,8
Albánsko	28,7	26,7
Španielsko	1,9	2,3
Holandsko	5,0	8,3
Írsko	16,1	17,4
Grécko	6,4	5,8
Srbsko	6,1	6,1
Severná Amerika	0,9	0,8
USA	0,5	0,5
Kanada	3,9	5,4
Oceánia	4,4	4,8
Nový Zéland	13,9	8,8
Austrália	1,8	2,6
Fidži	20,5	31,3
Tonga	40,9	44,1
Latinská Amerika a Karibik	5,7	7,4
Mexiko	12,1	6,0
Kolumbia	3,4	10,5
Brazília	0,7	2,4
Dominikánska republika	12,6	11,9
Jamajka	32,3	46,3
Guatemala	8,9	17,2
Haiti	10,2	73,9
Argentína	1,9	5,6
Honduras	9,3	13,8

Guyana	39,4	91,4
--------	------	------

Zdroj: DIOC 2010/11 www.oecd.org/fr/els/mig/dioc.htm

Počet migrantov s vysokoškolským vzdelaním zaznamenal v krajinách OECD v priebehu posledného desaťročia bezprecedentný rast (+70%) a v roku 2011 dosiahol úroveň 27,3 milióna osôb.⁶ Okolo 4,7 milióna, čiže 15% z nich, prišlo do hostiteľskej krajiny v posledných 5 rokoch. Táto tendencia sa vysvetľuje hlavne migráciou pochádzajúcou z Ázie.⁷

Otázka „úniku mozgov“, ktorá v tejto súvislosti vyvstáva, je obzvlášť citlivá v krajinách s nízkym počtom obyvateľov a v ostrovných štátoch Afriky, latinskej Ameriky a Karibiku. Viac ako 90% vysoko kvalifikovaných osôb, ktoré sa narodili v Guyane žilo v roku 2011 v krajinách OECD. Vysoká miera emigrácie vysoko kvalifikovaných osôb bola zaregistrovaná tiež na Jamajke (46%), v Tongu (44%), v Zimbabwe (43%), na ostrove Svätého Mórica (41%), v Kongu (34%), v Belize (34%) a na Fidži (31%). Naproti tomu mnohé krajiny OECD ako aj krajiny s veľkým počtom obyvateľov akými sú Brazília, Čína, Ruská federácia alebo India zaznamenali nízku mieru emigrácie vysoko kvalifikovaných osôb (menej ako 3,5%). Tieto zistenia úplne korešpondujú s predpoveďami vyslovenými Docquierom, Lohestom a Marfoukom.⁸ Naproti tomu sa nepotvrďuje názor Docquiera, Marfouka a Salomona o tom, že v migrácii vysoko kvalifikovaných pracovníkov niet rozdielov medzi mužmi a ženami.⁹ V súčasnosti totiž platí, že v mnohých krajinách pôvodu je podiel žien s vysokoškolským vzdelaním žijúcich mimo krajiny, v ktorej sa narodili vyšší ako podiel mužov. V krajinách akými sú Kongo, Malé divy, Sierra Leone a Togo, dosahuje táto odchýlka až 10 percentuálnych bodov.

3 Determinanty medzinárodnej migrácie študentov z rozvojových krajín

Kompetencie sú dôležitou hnacou silou ekonomického rastu a rozvoja. Je to oblasť, v ktorej sú rozvojové krajiny menej výkonné ako vyspelé krajiny. Ako sme už uviedli v úvode, značná

⁶ *Les migrations internationales en chiffres*. OECD – Nations Unies/DAES octobre 2013.

⁷ V roku 2011 pochádzal každý piaty vysoko kvalifikovaný migrant v krajinách OECD z Indie (2 milióny), z Číny (1,7 milióna) a z Filipín (1,4 milióna).

⁸ DOCQUIER, F., LOHEST, O., MARFOUK, A. 2007. Brain drain in developing countries. In *World bank economic review*, Vol. 21, Issue 2, 2007.

⁹ DOCQUIER, F., MARFOUK, A., SALOMONE, S et al. 2012. Are Skilled Women More Migratory than Skilled Men? In *World development*, Vol. 40, Issue 2, Feb. 2012.

časť talentov z rozvojových krajín žije a pracuje práve v ekonomicky vyspelých regiónoch sveta. Tento jav vyvoláva pochybnosti týkajúce sa straty ľudského kapitálu, ktorý by mohol byť využitý v krajine pôvodu migranta. Niektorí ekonómovia upozorňujú najmä na fakt, že únik mozgov z rozvojových krajín ovplyvňuje nielen počet vysoko kvalifikovaných pracovníkov, ktorí sú k dispozícii na domácom trhu, ale aj schopnosť vysielajúcej ekonomiky inovovať či prijať nové technológie. Tento účinok je obzvlášť dôležitý v súčasnej etape globalizácie, kedy sú kapitálové investície realizované len do oblastí s očakávanou vysokou mierou ich návratnosti.¹⁰

Avšak, kvalifikovaní profesionáli sa môžu vrátiť do svojej krajiny po tom, ako ukončili svoje štúdium alebo po tom, ako pracovali v hostiteľskej krajine, pričom prinášajú so sebou nový know-how, nové technológie, kapitál a kontakty, ktoré môžu byť veľmi užitočné pre rozvoj národnej ekonomiky. Domnievame sa preto, že tradične používaný pojem „únik mozgov“ treba prehodnotiť vo svetle interdependencie a rastúcej medzinárodnej mobility študentov a kvalifikovaných pracovníkov, s ohľadom na nové príležitosti (ale aj riziká), ktoré ponúka globalizácia. V tejto súvislosti treba klásť dôraz skôr na pojem „cirkulácia mozgov“.

Je možné identifikovať viacero faktorov, ktoré hrajú dôležitú úlohu pri výbere konkrétnej krajiny, v ktorej chce študent pochádzajúci z rozvojovej krajiny študovať. Za najdôležitejšie z nich považujeme nasledujúce:

- a) **Koncentrácia talentov.** Mnohí študenti, potenciálni vedci pochádzajúci z rozvojových krajín opúšťajú svoju vlasť preto, aby po ukončení štúdia pracovali na mieste, kde je dostatok zdrojov pre výskum a vývoj nových technológií. Naproti tomu, v krajine ich pôvodu môžu kvalifikovaní odborníci pociťovať nedostatočné uznanie ich práce, absenciu perspektív kariérneho rastu a profesionálnu izoláciu.
- b) **Jazyková kompatibilita a siete.** Vysokoškolský diplom, znalosť jedného alebo viacerých cudzích jazykov a porozumenie kultúrnym rozdielom medzi krajinami uľahčujú medzinárodnú mobilitu vysoko kvalifikovaných migrantov a uľahčujú ich adaptáciu v zahraničí. Mnohí manažéri pôsobiaci v transnacionálnych korporáciách študovali v zahraničí, sú súčasťou profesionálnych sietí alebo sietí bývalých študentov prestížnych univerzít a vytvorili si systém kontaktov s osobami zastávajúcimi dôležité posty všade vo svete.

¹⁰ MARCHIORI, L., SHEN, I-LING, DOCQUIER, F. 2013. Brain drain in globalization: a general equilibrium analysis from the sending countries perspective. In *Economic inquiry*, Vol. 51, Issue 2, Apr. 2013.

c) Nedostatok kvalifikovaných odborníkov a priaznivé imigračné politiky.

Nedostatok kvalifikovaných odborníkov na určitých lokálnych trhoch práce, takých akými sú špecialisti na informačné a telekomunikačné technológie, lekári, stredný zdravotnícky personál, sú pre študentov z rozvojových krajín dôležitým faktorom pri ich rozhodovaní o krajine, v ktorej chcú študovať. Vo vyspelých krajinách sú imigračné politiky oveľa pružnejšie pre kvalifikovaných zahraničných odborníkov ako pre migrantov, ktorí nemajú kompetencie a uľahčujú tak ich cirkuláciu. Vyspelé krajiny, akými sú Austrália, USA, Kanada, Veľká Británia a Nemecko vytvorili špeciálne vízové programy pre expertov z oblasti informačných technológií, stredný zdravotnícky personál a lekárov, vedcov a študentov vysokých škôl, čo rozpútalo súťaženie s rozvojovými krajinami, ktoré sa ich snažia udržať doma, prípadne prilákať späť po ukončení vysokej školy v zahraničí.

4 Determinanty medzinárodnej migrácie študentov medzi vyspelými krajinami

V období rokov 2004-2010 zaznamenala európska ekonomika a spoločnosť podstatné zmeny, ktoré mali dopad aj na spôsob realizácie migračnej politiky. Ekonomický rast v predkrízových rokoch stimuloval mnohé členské štáty EÚ ku koncipovaniu politík, ktoré boli zamerané na stimulovanie inovácií a prechod k „poznatkovo orientovanej spoločnosti“. Prijímanie a zamestnávanie rezidentov z tretích krajín bolo vnímané ako jeden z prostriedkov, ktoré mali zaistiť tento cieľ.

Medzinárodná migrácia študentov medzi členskými krajinami EÚ môže napomôcť zmierniť tlaky existujúce na niektorých segmentoch trhu práce, najmä nedostatok vysoko kvalifikovanej pracovnej sily. Na rozdiel od tokov smerujúcich z rozvojových krajín do vyspelých krajín má migrácia študentov medzi vyspelými krajinami skôr podobu cirkulujúcej migrácie, výsledkom ktorej nie je únik mozgov a „zisk mozgov“ (brain gain). Študenti si totiž zo svojich zahraničných pobytov spravidla prinášajú domov nielen isté penzum nových poznatkov, ale aj značný objem jazykového a kultúrneho kapitálu. Počas svojho štúdia v zahraničí si budujú sieť profesionálnych vzťahov, ktoré zvyčajne pretrvávajú aj po ich návrate domov a hrajú dôležitú úlohu v ich ďalšej kariére.

Determinanty, ktoré ovplyvňujú voľbu krajiny štúdia v prípade medzinárodnej migrácie študentov medzi vyspelými krajinami sa do istej miery prekrývajú s determinantmi, ktoré hrajú dôležitú úlohu pri výbere krajiny štúdia u študenta pochádzajúceho z rozvojovej

krajiny. Je tomu tak najmä pokiaľ ide o jazyk, v ktorom prebieha vyučovací proces. Skutočnosť, že anglofónne krajiny dokážu pritiahnúť najviac zahraničných študentov (tak z rozvojových ako aj z vyspelých krajín) sa vysvetľuje najmä tým, že sa angličtina postupne stáva akýmsi „svetovým esperantom“.

Avšak, mnohé vysoké školy, ktoré sa nachádzajú mimo anglofónneho sveta, ponúkajú možnosť štúdia v anglickom jazyku, čo im umožňuje do značnej miery zredukovať istú lingvistickú nevýhodu v očiach zahraničných študentov.

Spomedzi faktorov, ktoré možno považovať špecifické, pokiaľ ide o výber konkrétnej krajiny štúdia v prípade medzinárodnej mobility študentov medzi vyspelými krajinami (najmä v rámci EÚ) treba spomenúť najmä dva, ktoré považujeme za najvýznamnejšie:

- a) **Aplikácia dohody o vyššom vzdelávaní z Bologne.** Táto umožnila odstrániť mnohé bariéry spojené s harmonizáciou štúdia a následným uznávaním vysokoškolských diplomov. Obrovskú úlohu v tomto smere zohrala tiež podpora medzinárodnej mobility študentov prostredníctvom výmenných programov Erasmus.¹¹ Vstup 10 nových členských štátov do EÚ, ako aj ich pristúpenie k dohode z Bologne znamenali podstatné rozšírenie európskeho trhu zahraničného vzdelávania. Dôkazom toho je enormný nárast záujmu o medzinárodnú mobilitu študentov v rámci krajín EÚ.
- b) **Spružnenie európskych imigračných politík,** s cieľom stimulovať dočasnú alebo trvalú migráciu zahraničných študentov. Tieto politiky sú voči zahraničným študentom oveľa ústretovejšie ako americké.¹² Po teroristických útok z 11. septembra 2001, dochádza totiž k istému zvratu v imigračnej politike USA. Jedným z jeho prejavov je aj sprísnenie imigračných pravidiel. Zahraniční študenti pochádzajúci z určitých krajín začali byť vnímaní ako bezpečnostná hrozba. Z tohto dôvodu im buď vôbec neboli udelené víza, alebo boli proti nim použité zdĺhavé až ponižujúce procedúry.¹³

Záver

Ako dosiahnuť súlad medzi mobilitou vysoko kvalifikovaných pracovníkov a rozvojom národnej ekonomiky? Je únik mozgov charakteristickou črtou, ktorá je nerozlučne spätá

¹¹ EC, European Commission, 2010. *Statistical Overview of the Implementation of the Decentralised Actions in the Erasmus Programme in 2007-2008*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2010.

¹² SHEN, W. 2005. A study on Chinese student migration in the United Kingdom. In *Asia Europe Journal*, Vol. 3, No. 3/2005.

¹³ EWERS, M. C., LEWIS, J. M. 2008. Risk and the Securitisation of Student Migration to the United States. In *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, Vol. 4, No 99, p. 478.

s globalizáciou? Je možná cirkulácia talentov? Na tieto otázky závažného významu nie je ľahké odpovedať.

Zahraniční študenti sú akýmisi predchodcami migrujúcich vysoko kvalifikovaných pracovníkov. A to je hlavná príčina toho, prečo sa medzi ekonomicky vyspelými krajinami začína zostrovať konkurencia pri prilákaní zahraničných študentov.

Je zrejmé, že medzinárodná migrácia študentov je spojená s viacerými faktormi, nielen s odchýlkami v rozvoji medzi krajinou pôvodu a hostiteľskou krajinou. Moderné migračné politiky by mali byť orientované na vytváranie programov, ktoré stimulujú vytváranie sietí emigrantov s krajinou ich pôvodu, ako aj ich návrat, s cieľom podpory národného rozvoja.

Napokon je zrejmé, že medzinárodná migrácia študentov nie je nutne negatívnym javom pre krajinu pôvodu. V prípade, že nadobúda podobu cirkulujúcej migrácie, umožňuje, aby krajina pôvodu ťažila výhody plynúce z know-how migrujúcich študentov, z ich kontaktov a z ich skúseností.

PodĎakovanie

Tento príspevok je jedným z výstupov výskumného projektu VEGA 1/0103/12 „Trh práce vo väzbe na ekonomický rast v kontexte spoločensko-ekonomických zmien“ a projektu OP VaV „Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí“ (ITMS 26240120032)- Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku.

Literatúra

1. BALÁŽ, V. 2010. Migrácia študentov v Európe: súťaž o ľudský kapitál. In *Sociológia*, Vol 42, No 4, 2010.
2. DOCQUIER, F., LOHEST, O., MARFOUK, A. 2007. Brain drain in developing countries, In *World bank economic review*, Vol. 21, Issue 2, 2007.
3. DOCQUIER, F., MARFOUK, A., SALOMONE, S. et al 2012. Are Skilled Women More Migratory than Skilled Men? In *World development*, Vol. 40, Issue 2, Feb. 2012.
4. DOCQUIER, F., RAPOPORT, H. 2012. Globalization, Brain Drain, and Development. In *Journal of economic literature*, Vol. 50, Issue 3, Sept. 2012.
5. EC, European Commission, 2010. *Statistical Overview of the Implementation of the Decentralised Actions in the Erasmus Programme in 2007-2008*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2010.

Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti. 24. – 25. listopadu 2014

6. HILLMAN, A., WEISS, A. 1999. A Theory of Permissible Immigration. In *European Journal of Political Economy*, Vol. 15, No 4, 1999.
7. *Les migrations internationales en chiffres*. 2013. Paris: OECD-Nations Unies/DAES, octobre 2013.
8. MARCHIORI, L., SHEN, I-LING, DOCQUIER, F. 2013. Brain Drain in globalization: a general equilibrium analysis from the sending countries perspective. In *Economic inquiry*, Vol. 51, Issue 2, Apr. 2013.
9. OIM, 2013. *Rapport de l'OIM Etat de la migration dans le monde 2013*. Dostupné na www.iom.int/cms/wmr2013.
10. SHEN, W. 2005. A study on Chinese student migration in the United Kingdom. In *Asia Europe Journal*, Vol. 3, No. 3/2005.

Kontakt

prof. Ing. Eva Rievajová, PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1

852 35 Bratislava

eva.rievajova@euba.sk

Ing. Andrej Příklad, PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1

852 35 Bratislava

andy.privara@gmail.com